

CLASICI AI LITERATURII UNIVERSALE

F.M. DOSTOIEVSKI

Adolescentul

Traducere din limba rusă
ANTOANETA OLTEANU

CORINT

NEMAIPUTÂND SĂ REZIST, am început să notez această poveste a primilor mei pași în viață, deși aș fi putut foarte bine și să n-o fac. Un singur lucru știu cu siguranță: niciodată n-o să mă mai așez să-mi scriu autobiografia, chiar și de voi trăi o sută de ani. Trebuie să fii mult prea îndrăgostit de propria persoană pentru a scrie fără nicio jenă despre sine. Singura mea scuză e că nu scriu așa cum o fac toți ceilalți, adică pentru laudele cititorului. Dacă vreodată mi-aș fi propus să scriu, cuvânt cu cuvânt, tot ce s-a întâmplat cu mine începând de anul trecut, atunci aș fi făcut-o în urma unei nevoi interioare: așa de mult am fost impresionat de cele întâmplate. Notez numai întâmplările importante, ocolind din toate puterile tot ce este secundar și, în primul rând, înfrumusețările literare; un literat scrie treizeci de ani și, în cele din urmă, habar nu are pentru ce a scris în toți acești ani. Eu nu sunt un scriitor, nu vreau să fiu scriitor și aș considera un lucru neplăcut și josnic să-ți scoți la lumină pe piața literară profunzimea sufletului și să-ți descrii bombastic sentimentele. Totuși, presimt cu durere că pare imposibil să scapi total de descrierea sentimentelor și de meditații (poate chiar și banale): așa de pervers acționează asupra omului orice ocupație literară, fie ea chiar și întreprinsă numai pentru sine. Meditațiile însă pot fi chiar foarte banale, pentru că este foarte posibil ca tot ce apreciezi tu să nu aibă nici cea mai mică valoare pentru un străin. Dar toate acestea sunt

divagații. De fapt, uite, și prefața; nu va mai fi nimic altceva în genul acesta. La treabă; deși nu e deloc simplu să începi ceva, orice ar fi.

2

Îmi încep, adică aș vrea să-mi încep însemnările cu data de nouăsprezece septembrie anul trecut, adică exact din ziua în care l-am întâlnit pentru prima dată...

Dar ar fi ceva banal să explic pe cine am întâlnit, așa, de la început, când nimeni nu știe nimic; chiar cred că și tonul ar fi banal: după ce mi-am dat cuvântul să ocolesc înfrumusețările literare, chiar din primele rânduri cad pradă tocmai acestor cosmetizări. Mai mult, pentru a scrie inteligibil nu e suficient să ai numai dorință. O să mai remarc, de asemenea, că mi se pare că în nicio limbă europeană nu se scrie așa de greu ca în rusă. Am recitat ceea ce am scris până acum și văd că n-am făcut-o deloc inteligent. Oare de ce se întâmplă așa, că un om inteligent va avea o exprimare mult mai prostească decât ceea ce există în interiorul său? Am observat asta nu o dată la mine și în ceea ce privește schimbul meu de cuvinte cu oamenii în tot acest ultim an și m-am chinuit mult din această cauză.

Și, deși o voi lua din data de nouăsprezece septembrie, totuși voi spune câteva cuvintele despre cine sunt eu, unde am fost până în acel moment și, prin urmare, ce aș fi avut eu în minte, măcar în parte, în acea dimineață de nouăsprezece septembrie, pentru a înțelege mai bine cititorul și, de ce nu, chiar eu însumi.

3

Eu sunt un elev de gimnaziu care a terminat școala și acum am deja douăzeci și unu de ani. Numele meu este Dolgoruki, iar tatăl meu legal este Makar Ivanov Dolgoruki, fost servitor la boierii Versilov. În felul acesta, eu sunt născut legitim, deși, de fapt, sunt un bastard în toată puterea cuvântului, iar originea mea nu a fost

nicicum pusă sub semnul întrebării. Lucrurile s-au întâmplat în felul acesta: acum douăzeci și doi de ani, moșierul Versilov (acesta este chiar tatăl meu), pe atunci în vârstă de douăzeci și cinci de ani, și-a vizitat moșia din gubernia Tula. Presupun că pe vremea aceea era încă un om destul de neînsemnat. Este curios faptul că acest bărbat, care mă frapase chiar din copilărie, care avusese o influență așa de mare asupra formării sufletului meu și chiar, poate, mi-a contaminat încă multă vreme întregul viitor, acest om, deci, rămâne și acum, din multe puncte de vedere, o mare enigmă pentru mine. Dar, de fapt, despre asta mai târziu. Asta nu se povestește pur și simplu așa. Acest om îmi va umple oricum în întregime caietul.

Pe atunci tocmai rămăsese văduv, adică la cei douăzeci și cinci de ani ai vieții sale. Fusesse căsătorit cu o femeie din lumea bună, dar nu așa de bogată, Fanariotova, și avea cu ea un fiu și o fiică. Informațiile de care dispun despre această soție care l-a părăsit așa de timpuriu sunt destul de lacunare și se pierd în materialele mele; de fapt, multe dintre circumstanțele vieții lui Versilov mi-au scăpat atenției, într-atât de mândru, de arogant și de disprețuitor fusese față de mine, chiar dacă, din când în când, parcă mă uimea cu umilița pe care mi-o arăta. O să mai menționez totuși, pentru a se reține, că a tocat în viața lui trei moșii, și chiar foarte mari, în total, peste patru sute de mii de ruble și, mă rog, chiar mai mult. Acum el, se înțelege, nu mai are niciun sfânt...

A venit atunci la țară „Dumnezeu știe de ce”, cel puțin așa mi-a spus mai târziu, folosind chiar aceste cuvinte. Copiii, mici, nu erau cu el, după obicei, ci la rude; așa s-a purtat toată viața cu copiii săi, legitimi sau nu. Servitori la această moșie erau destul de mulți; printre ei se afla și grădinarul Makar Ivanov Dolgoruki. Voi spune aici cu năduf, odată pentru totdeauna, că rar s-ar putea ridica cineva împotriva numelui său, așa cum am făcut-o eu în toată viața mea. Desigur, era o prostie, dar asta era. De fiecare dată când ajungeam la o școală sau mă întâlneam cu niște persoane în fața cărora, după vârstă, trebuia să mă prezint, vreun profesoraș, guvernator, inspector sau popă – toți, ca un făcut, după ce întrebau

cum mă cheamă și, aflând că mă numesc Dolgoruki, se considerau neapărat îndreptățiți să adauge:

— Prințul Dolgoruki¹?

Și de fiecare dată eram obligat să le explic acestor oameni de două parale:

— Nu, pur și simplu Dolgoruki.

Asta „pur și simplu” începuse să mă scoată din minți. O să remarc, în această ordine de idei, ca fapt divers, că nu țin minte să fi fost vreo excepție: toți mă întrebau așa. După cât se vede, unii chiar nu erau deloc interesați de asta; și nici nu știu pentru ce dracu’ ar fi cineva interesat de așa ceva? Dar toți mă întrebau, fără nicio excepție. După ce auzea că sunt „pur și simplu Dolgoruki”, cel care întreba, de regulă, mă măsura cu o privire tâmpă și indiferent-prostească, fapt ce dovedea că nici el nu știa de ce mă întrebuse, trecând mai departe. Colegii de școală erau cei care mă întrebau în modul cel mai jignitor. Cum îl întreabă un elev pe un coleg nou? Elevul cel nou, pierdut și tulburat, în prima lui zi de școală (oricare ar fi fost aceasta), este victima tuturor: i se dau porunci, este tachinat, toți se poartă cu el de parcă ar fi un servitor. Un băietan sănătos și dolofan se oprește deodată în fața victimei sale, îl studiază câteva clipe drept în ochi, lung, cu o privire severă și provocatoare. Elevul cel nou stă în fața lui, tăcut, îi aruncă o privire cu coada ochiului, dacă nu e laș, și așteaptă să vadă ce va urma.

— Care e numele tău?

— Dolgoruki.

— Prințul Dolgoruki.

— Nu, pur și simplu Dolgoruki.

— A, „pur și simplu”! Prostule!

Și are dreptate: nu este nimic mai prostesc decât să te numești Dolgoruki și să nu fii prinț. Port după mine această prostie fără să

¹ Referire la o familie nobiliară extrem de veche, unul dintre primii reprezentanți atestați ai acesteia, Iuri Dolgoruki (circa 1090–1157), fiind considerat întemeietorul Moscovei (n.tr.).

am nici cea mai mică vină. Până la urmă, când nu mă mai supăram așa de tare, la întrebarea dacă eram prinț, răspundeam mereu:

— Nu, eu sunt fiul unui servitor, fost iobag.

După aceea, când mă înrăisem în cel mai înalt grad, la întrebarea dacă eram prinț răspundeam cu fermitate:

— Nu, pur și simplu Dolgoruki, fiu nelegitim al fostului meu boier, domnul Versilov.

Am născocit asta deja în clasa a șasea de gimnaziu și chiar dacă în curând m-am convins că este, fără îndoială, o prostie, totuși nu am încetat să mă prostesc așa. Țin minte că unul dintre profesori, de fapt, singurul, a considerat că sunt „stăpânit de o idee vindicativă și civică”. De fapt însă, receptau născocirea aceasta a mea cu un fel de îngândurare jignitoare pentru mine. În cele din urmă, unul dintre colegi, un băiat foarte înțepat și cu care vorbeam numai o dată pe an, îmi spuse cu o înfățișare serioasă, dar privind oarecum pieziș:

— Astfel de sentimente, desigur, vă fac onoare și, fără îndoială, aveți cu ce să vă mândriți: dar, în locul dumneavoastră, nu aș fi fost așa de fericit că sunt copil nelegitim... însă dumneavoastră faceți atâta haz de pomană.

De atunci am încetat să mă mai fudulesc cu faptul că sunt, de fapt, un bastard.

Repet, este foarte greu să scrii în rusă: uite, am umplut trei pagini despre felul în care am fost supărat toată viața din pricina numelui meu, dar, de fapt, cititorul probabil a tras deja concluzia că mă enervez tocmai din cauză că nu sunt prinț, ci un simplu Dolgoruki. Ar fi fost umilitor pentru mine să mă mai explic încă o dată și să mă justific.

Și așa, printre acești numeroși servitori de la curte, în afară de Makar Ivanov, se afla și o tânără; și avea deja optsprezece ani când Makar Dolgoruki, în vârstă de cincizeci de ani, își manifestă deodată dorința de a se căsători cu ea. După cum se știe, căsătoriile

servitorilor aveau loc, în perioada iobăgiei, doar cu permisiunea stăpânilor, iar uneori chiar la porunca lor. La moșie se afla atunci o mătușică; adică nu era mătușica mea, ci chiar moșiereasa; dar, nu știu de ce, toată viața i s-a spus mătușica, nu numai eu îi spuneam așa, ci, în general, și în familia lui Versilov, cu care era aproape un fel de rudă. Este vorba de Tatiana Pavlovna Prutkova. Pe atunci ea mai avea, în aceeași gubernie și în același județ, treizeci și cinci de suflete ale sale. Era un fel de administrator; de fapt, fiind vecini, era un supraveghetor al moșiei lui Versilov (de cinci sute de suflete) și această supraveghere, cum am auzit, era la fel ca una asigurată de o persoană cu mai multă pregătire. De fapt, nu mă interesează deloc cunoștințele ei; vreau numai să adaug, fără niciun fel de gând de măgulire și de adulare, că această Tatiana Pavlovna era o ființă nobilă și chiar originală.

Uite, ea nu numai că nu a respins înclinațiile matrimoniale ale morocănosului Makar Dolgoruki (se spunea că, pe atunci, era posac), ci, dimpotrivă, nu se știe de ce, chiar le-a încurajat în cel mai înalt grad. Sofia Andreevna (această servitoare de optsprezece ani, adică mama mea) era orfană de părinți de câțiva ani. Răposatul ei tată, care-l respectase enorm pe Makar Dolgoruki și care-i era, nu știu de ce, dator, fusese și el tot servitor, iar cu șase ani înainte, pe patul de moarte (unii spun chiar cu un sfert de oră înainte de a-și da obștescul sfârșit, așa că dorința lui ar fi putut să fi fost interpretată și ca o formă de delir, dacă nu ar fi fost oricum iresponsabil, iobag fiind), după ce-l chemase pe Makar Dolgoruki, în prezența tuturor servitorilor și a preotului venit acolo, a lăsat cu limbă de moarte, cu voce tare, insistent, arătând spre fată: „Crește-o și ia-o de nevastă”. Toți au auzit asta. În ceea ce-l privește pe Makar Dolgoruki, nu știu în ce dispoziție s-a căsătorit el mai apoi, adică dacă era foarte încântat sau doar îndeplina o obligație. Mai degrabă părea total indiferent. Era un om care și pe atunci avea capacitatea de „a se impune”. Nu că ar fi fost prea învățat sau cu carte (deși știa toată slujba la biserică și mai ales viețile unor sfinți, dar mai mult

după ureche), nu că ar fi fost, cum să spun, un fel de persoană care impunea printre servitori; pur și simplu era un om încăpățânat, uneori chiar nesăbuit; vorbea cu mare ambiție, dădea sentințe implacabile și, în ultimă instanță, „trăia cuviincios” – după expresia sa uimitoare –, uite, așa era el pe atunci. Desigur, se bucura de mare respect din partea tuturor, dar se spune că era greu de suportat. Situația a fost cu totul alta când a ieșit din rândul slugilor: atunci toată lumea a început să se refere la el ca la un fel de sfânt, care îndurase multe la viața lui. Știu cu siguranță aceste lucruri.

În ceea ce privește caracterul mamei mele, până la optsprezece ani, Tatiana Pavlovna o crescuse pe lângă sine, în pofida insistențelor vechilului de a o trimite la Moscova, la școală; îi dăduse oarece educație, adică o învățase să coasă, să croiască, să aibă maniere de domnișoară și chiar să citească binișor. Mama nu a putut niciodată să scrie cuviincios. În ochii ei, această căsătorie cu Makar Dolgoruki era deja de mult rezolvată și tot ce se întâmplase atunci cu ea a considerat ca fiind un lucru minunat, cel mai bun posibil; a mers la cununie cu înfățișarea cea mai liniștită, așa cum putea arăta cineva într-o asemenea situație, încât însăși Tatiana Pavlovna o numise atunci pește cu sânge rece, nu om. Toate aceste lucruri despre caracterul mamei mele le-am auzit chiar de la Tatiana Pavlovna. Versilov sosise în sat exact la o jumătate de an după această căsătorie.

5

Vreau să spun numai că niciodată nu am putut afla sau bănuî în mod satisfăcător cum a început aventura lui cu mama mea. Sunt gata să cred în totalitate, așa cum m-a asigurat anul trecut chiar el, îmbujorându-se, în pofida faptului că povestea aceste lucruri cu cea mai firească și mai „inteligentă” înfățișare, că nu fusese vorba de vreo poveste de dragoste și că așa se întâmplase. Cred că așa a fost, iar acest cuvântel, „așa”, autentic rusesc, e atât